

ОЗНАКИ СУБ'ЄКТІВ КОРУПЦІЙНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ**SIGNS OF SUBJECTS OF CORRUPTION CONSTRUCTION CRIMINAL OFFENSES**

Надточісва А.П., аспірантка навчання кафедри кримінального права,
адвокат

Національний університет «Одеська юридична академія»

Визнання проблеми значного поширення корупції в українському суспільстві та державі як компетентними суб'єктами всередині держави, так і за її межами змушує законодавця реагувати на розвиток та трансформацію суспільних відносин поза правовим полем засобами кримінально-правового характеру, оскільки в період розбудови України, як правової держави, проблема боротьби зі злочинністю взагалі та зі злочинами корупційної спрямованості, зокрема, набуває особливого соціально-політичного значення, тому в статті здійснено дослідження основних ознак суб'єктів корупційних кримінальних правопорушень.

Авторка зазначає, що питання коректного визначення суб'єкта корупційного кримінального правопорушення є актуальним та об'єктивно важливим для науки кримінального права з огляду на наявність дискусії серед науковців та фахових практикуючих юристів щодо можливості ідентифікувати тих чи інших осіб, наділених повноваженнями в сфері публічного та приватного права, як суб'єктів корупційних злочинів та проступків. Паралельне використання в науковій публіцистиці та дидактичних матеріалах термінологічних конструкцій «службова особа» та «посадова особа», наділення їх різним змістом та об'ємом елементів, які включаються до змісту даного поняття, призводить до термінологічної плутанини та розсинхронизування законодавства, науки та практики в питаннях вироблення підходів до визначення суб'єктів корупційних кримінальних правопорушень.

В результаті дослідження здійснено конкретні висновки, так в контексті реформування кримінального законодавства авторка вважає, що слід акцентувати увагу на вирішенні проблемних питань, пов'язаних з конструюванням кримінально-правових норм, які стосуються корупційних кримінальних правопорушень, зокрема, в частині встановлення чітких ознак суб'єктів корупційних кримінальних правопорушень, які мають відповідати визначенням корупції, корупційного кримінального правопорушення, кримінального правопорушення, пов'язаного з корупцією.

Ключові слова: корупція, кримінальні правопорушення, суб'єкти кримінальних правопорушень, ознаки, запобігання корупції.

Recognition of the problem of significant spread of corruption in Ukrainian society and the state, both by competent subjects within the state and outside it, forces the legislator to respond to the development and transformation of social relations outside the legal field by means of a criminal law nature, since during the period of development of Ukraine as a legal state, the problem of combating crime in general and corruption-oriented crimes, in particular, acquires a special socio-political significance, therefore the article examines the main features of the subjects of corruption criminal offenses.

The author notes that the issue of correct definition of the subject of a corruption criminal offense is relevant and objectively important for the science of criminal law in view of the existence of a discussion among scientists and professional legal practitioners regarding the possibility of identifying certain persons empowered in the sphere of public and private rights as subjects of corruption crimes and misdemeanors. The parallel use in scientific journalism and didactic materials of the terminological constructions "official" and "officer", giving them different meanings and volumes of elements that are included in the meaning of this concept, leads to terminological confusion and desynchronization of legislation, science and practice in issues development of approaches to the definition of subjects of corruption criminal offenses.

As a result of the research, specific conclusions were made, so in the context of reforming criminal legislation, the author believes that attention should be focused on solving problematic issues related to the construction of criminal law norms that relate to corruption criminal offenses, in particular, in terms of establishing clear signs of sub objects of corruption criminal offenses that must meet the definitions of corruption, corruption criminal offense, criminal offense related to corruption.

Key words: corruption, criminal offenses, subjects of criminal offenses, signs, prevention of corruption.

Вступ. Стаття 1 Закону України «Про запобігання корупції» під корупцією розуміє використання особами, зазначеними і перерахованими у відповідному нормативному акті, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди вказаній особі, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [14].

Постановка питання. Попри той факт, що боротьба з корупцією сприймається як відносно нове та широко обговорюване та досліджуване явище, дана практика, в тому числі її кримінально-правова складова, з'явилася разом з появою негативного явища корупції. Визнання проблеми значного поширення корупції в українському суспільстві та державі як компетентними суб'єктами всередині держави, так і за її межами змушує законодавця реагувати на розвиток та трансформацію суспільних відносин поза правовим полем засобами кримінально-правового характеру, оскільки в період розбудови України, як правової держави, проблема боротьби зі злочинністю взагалі та зі злочинами корупційної спрямованості, зокрема, набуває особливого соціально-політичного значення [4, с. 125].

Результати дослідження. Питання коректного визначення суб'єкта корупційного кримінального правопорушення є актуальним та об'єктивно важливим для науки кримінального права з огляду на наявність дискусії серед науковців та фахових практикуючих юристів щодо можливості ідентифікувати тих чи інших осіб, наділених повноваженнями в сфері публічного та приватного права, як суб'єктів корупційних злочинів та проступків. Паралельне використання в науковій публіцистиці та дидактичних матеріалах термінологічних конструкцій «службова особа» та «посадова особа», наділення їх різним змістом та об'ємом елементів, які включаються до змісту даного поняття, призводить до термінологічної плутанини та розсинхронизування законодавства, науки та практики в питаннях вироблення підходів до визначення суб'єктів корупційних кримінальних правопорушень. Таким чином, дослідження специфічних ознак суб'єктів корупційних кримінальних правопорушень співпадає з завданнями науки кримінального права та відповідає сучасному ступеню розвитку науки та практики в даній сфері суспільних відносин.

Специфіка суб'єкта корупційного кримінального правопорушення неодноразово відзначалася в фаховій літературі [11, с. 44; 16, с. 395], однак ознаки такого суб'єкта не досліджувалися з метою формування в науці кримінального права актуального механізму ідентифікації

такого суб'єкта та відмежування останнього від аналогічних суб'єктів кримінальних правопорушень. Питання визначення суб'єкта корупційних кримінальних правопорушень ставали предметом дослідження П. Андрушка, В. Киричка, В. Гладкого, М. Фоменка, Е. Кісілюка, Р. Асєєва та інших, однак проблематика диференціації суб'єкта корупційного кримінального правопорушення за його ключовими ознаками не відображена в даних дослідженнях. Тому мета даного дослідження – виділення характерних ознак суб'єкта кримінального корупційного правопорушення та систематизація останніх.

Розвиток законодавства в сфері запобігання та протидії корупції відзначається декількома важливими віхами, які визначають значимість досліджень в сфері диференціації суб'єктів корупційних кримінальних правопорушень. Серед ключових в даному питанні змін слід відмітити наступні:

– впровадження поняття службової особи у вітчизняне кримінальне законодавство шляхом заміни словосполучення «посадові особи» на «службові особи» з подальшим переосмисленням змісту даних понять [19, с. 48];

– включення в коло суб'єктів корупційних діянь службовців приватного сектору; осіб, які не є державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, але надають публічні послуги; посадових осіб іноземних держав; посадових осіб міжнародних організацій; працівників юридичних осіб, фізичних осіб, які надають перерахованим особам неправомірну вигоду [13, с. 7-8];

– виключення окремих категорій суб'єктів, таких як військовослужбовці строкової служби та особи рядового складу органів та підрозділів цивільного захисту, з огляду на відсутність у них повноважень з корупційним ризиком та недоцільність через це покладення на них низки встановлених законодавством обмежень та обов'язків, пов'язаних з запобіганням корупційним проявам [14];

– удосконалення понятійного апарату антикорупційного законодавства та гармонізація положень окремих галузевих актів та загальних засад антикорупційного законодавства; імплементація міжнародних стандартів в сфері кримінально-правового регулювання відносин в сфері протидії корупції.

Перманентний розвиток та удосконалення нормативного матеріалу та правозастосовчої практики в даній сфері вимагає наукового опрацювання проблематики правового врегулювання диференціації суб'єктів кримінальних корупційних правопорушень. Як відзначає Р. Асєєв, широкі коло суб'єктів корупційних правопорушень, передбачене чинним кримінальним законодавством, вимагає конкретизації та єдиного нормативного та теоретичного закріплення поняття «суб'єкт корупційного кримінального правопорушення» поряд із поняттям «корупційне кримінальне правопорушення», нормативного визначення якого, також не надано в кримінальному законодавстві [4, с. 128].

Переходячи до дослідження ознак суб'єктів корупційних кримінальних правопорушень, перш за все, необхідно відзначити, що суб'єкт кримінального правопорушення є невід'ємним елементом складу такого правопорушення. Згідно положень ч. 1 ст. 18 КК України суб'єктом кримінального правопорушення є фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого відповідно до КК України може наставати кримінальна відповідальність. Наукою кримінального права ознаки суб'єкта складу кримінального правопорушення поділяються на обов'язкові та факультативні. До обов'язкових ознак зазвичай відносять фізичний стан особи й вік, з якого настають правосуб'єктність та осудність, а до факультативних – ознаки, передбачені в статті Особливої частини КК України для суб'єкта конкретного складу кримінального правопорушення.

В літературі загальною визначеною є підхід щодо наявності в суб'єкта кримінального правопорушення трьох

обов'язкових ознак, які впливають з нормативно закріпленого визначення такого суб'єкта:

- а) фізична особа;
- б) осудна особа;
- в) особа, що досягла відповідного віку [6, с. 183].

Сукупність даних ознак є обов'язковою для всіх без винятку складів кримінальних правопорушень, передбачених чинним законодавством.

Для окремих суб'єктів кримінальних правопорушень законодавством можуть передбачатися додаткові ознаки, що дозволяють диференціювати окремих осіб як потенційних можливих суб'єктів певних складів правопорушень. Таким чином, в теорії кримінального права виділяють дві основні групи суб'єктів кримінальних правопорушень: загальний (ознаки якого були перераховані вище) та спеціальний (ч.ч. 2, 3, 4 ст.18 КК України) [7]. Як відзначає Н. Таран, саме наявність додаткових ознак є ключовою відмінністю між загальним та спеціальним суб'єктом [16, с. 151]. Перелік даних ознак є нормативно закріпленим, однак, відповідно до наявної в літературі позиції в Особливій частині чинного КК України передбачені складів кримінальних правопорушень, суб'єктів яких не можна віднести до спеціальних суб'єктів через відсутність закріплення їх ознак в Загальній частині КК України. Відповідно до даного підходу в літературі пропонується виділяти додатковий вид спеціальних суб'єктів з нормативно невизначеними ознаками (С. Анощенкова та О. Крапівіна) [3].

Ознаки спеціального суб'єкта кримінального правопорушення, які підкреслюються законодавцем в спеціальних складах, відображають різноманітні особливості особи, яка вчинила суспільно-небезпечне діяння, характеризуючи її особистість. Ці властивості є настільки істотними, що з погляду кримінального права їх наявність або робить діяння суспільно небезпечним, або різко змінює ступінь та характер суспільної небезпеки [10].

Наявність додаткових (спеціальних) ознак суб'єкта складу кримінального правопорушення є підставою для кваліфікації вчиненого діяння за статтею (частиною статті) Особливої частини КК України, що передбачає склад кримінального правопорушення зі спеціальним суб'єктом, або свідчить про наявність кваліфікуючої (обтяжуючої) обставини чи привілейованої (пом'якшуючої) ознаки складу конкретного кримінального правопорушення.

Ознаки спеціального суб'єкта складу кримінального правопорушення можуть бути передбачені:

- за загальним правилом – у диспозиції статті (частини статті) Особливої частини КК України;
- за наявності бланкетної диспозиції – у відповідних нормативно-правових актах;
- у судовому тлумаченні елементів (їх ознак) конкретного складу кримінального правопорушення.

Правове значення обов'язкових та спеціальних (додаткових) ознак суб'єкта кримінального правопорушення є різним. Так, відсутність хоча б однієї ознаки виключає кваліфікацію вчиненого як кримінальне правопорушення. Натомість відсутність ознаки спеціального суб'єкта – може свідчити про неможливість кваліфікації вчиненого діяння як кримінального правопорушення, передбаченого відповідною статтею Особливої частини КК України, або про кваліфікацію кримінального правопорушення – як вчиненого загальним суб'єктом, якщо таке діяння передбачено КК України [18, с. 76 – 77].

Досліджуване поняття «суб'єкт корупційного кримінального правопорушення» є похідним від поняття «суб'єкт кримінального правопорушення», виступає відповідно до останнього видовим поняттям, а отже можемо констатувати, що до загальних ознак суб'єкта корупційного кримінального правопорушення відносяться:

- вік, що допускає можливість притягнення особи до кримінальної відповідальності;

– осудність особи, що вчиняє суспільно небезпечне діяння, за яке передбачена кримінальна відповідальність;
 – вчинення суспільно-небезпечного діяння, котре законодавець у кримінальному законі позначає в якості корупційного [5, с. 480].

С. Клименко вважає, що особливостю корупційних кримінальних правопорушень є те, що вони вчиняються спеціальними суб'єктами, визначеними ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», однак ця ознака не є обов'язковою для всіх корупційних кримінальних правопорушень.

З аналізу Загальної та Особливої частини КК України можна зробити висновок, що такі корупційні кримінальні правопорушення як ч. 1, 2 ст. 368-3 КК (підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми), ч. 1, 2 ст. 368-4 КК України (підкуп особи, що надає публічні послуги), ст. 369 КК України (пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі), ст. 369-2 КК України (зловживання впливом) вчиняються загальним суб'єктом, а їх віднесення законодавцем до корупційних пояснюється спрямованістю цих кримінальних правопорушень на порушення законного порядку здійснення службовими особами своїх повноважень.

У зв'язку з цим можна стверджувати, що корупція як соціальне явище має дві сторони: 1) діяння осіб, які реалізують умисел на одержання неправомірної вигоди; 2) діяння осіб, які обіцяють, пропонують або надають неправомірну вигоду, і коло суб'єктів яких є більш широким, оскільки включає в себе фізичних осіб не наділених службовими повноваженнями та можливостями [1, с. 16].

З урахуванням визначення службової особи, наведеного у п.п. 1, 2 примітки до ст. 364 КК України, Р.Асєєв приходять до висновку, що службова особа характеризується двома групами взаємозумовлених ознак, які характеризують повноваження особи – коло дій, пов'язане з її функціональними обов'язками (виконання владних, організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій), через вчинення яких особа визнається службовою [4, с. 127].

В літературі висвітлюються окремі особливості суб'єктів корупційних кримінальних правопорушень. Серед таких особливостей називають вік суб'єкта [5, с. 481-482], сферу регулювання службових відносин [19, с. 55], сферу службового впливу [8, с. 169], службові функції і професійні обов'язки суб'єкта [9], порядок здійснення суб'єктами своїх функцій [13, с. 15-16] та інші.

У ч. 3 ст. 18 КК України дається визначення поняття службових осіб, під якими розуміються особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також постійно чи тимчасово обіймають в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, в підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною службовою особою підприємства, установи, організації, судом або законом.

Службовими особами відповідно до ч. 4 ст. 18 КК України також визнаються посадові особи іноземних держав (особи, які обіймають посади в законодавчому, виконавчому або судовому органі іноземної держави, у тому числі присяжні засідателі, інші особи, які здійснюють функції держави для іноземної держави, зокрема для державного органу або державного підприємства), іноземні третейські судді, особи, уповноважені вирішувати цивільні, комерційні або трудові спори в іноземних державах у порядку альтернативного судовому, посадові особи міжнародних організацій (працівники міжнародної організації чи будь-

які інші особи, уповноважені такою організацією діяти від її імені), а також члени міжнародних парламентських асамблей, учасником яких є Україна, та судді і посадові особи міжнародних судів. Те саме дублюється в примітці до ст. 364 КК України.

Фактично термін «посадова особа» згадується у чинному Кримінальному кодексі України 13 разів: тричі у вже згаданих ст. 18 та ст. 364 та у статті 232-1; та по одному разу в ст.ст. 57, 365-1, 368-4, та в примітці до ст. 389-2. При цьому, ані чинний КК України, ані будь-який інший нормативний акт, не містять чіткого визначення посадової особи.

Наукова дискусія щодо співвідношення понять «посадова особа» та «службова особа» триває в науковому середовищі протягом багатьох років. Однак більшість науковців вважають, що ці терміни слід співвідносити як часткове та загальне. З цим слід погодитись, з огляду на те, що посадові особи, на відміну від інших службових осіб, наділені додатково організаційно-владними повноваженнями та правомочностями на вчинення юридично-значущих дій від імені організації, посаду в якій вони обіймають, в тому числі щодо осіб, які перебувають з ними у службових відносинах.

Вбачається недоцільним одночасне застосування у кримінальному законодавстві двох понять «посадова особа» та «службова особа» за відсутності чіткого законодавчого визначення кожного з них, що ускладнює їх правозастосування, зокрема, при кваліфікації корупційних кримінальних правопорушень і правопорушень, пов'язаних з корупцією, та свідчить про недостатній рівень юридичної техніки законодавця.

З метою реформування законодавства України, у тому числі кримінального, Указом Президента України № 584/2019 від 07.08.2019 було створено Комісію з питань правової реформи. Частиною цієї комісії є Робоча група з питань розвитку кримінального права (далі – Робоча група), основною метою якої є проведення нової кодифікації кримінального законодавства України.

Текст проекту нового Кримінального кодексу України станом на 18.01.2022, розміщений на веб-сайті Робочої групи (<https://newcriminalcode.org.ua/about-us#block1>) в статті 1.3.1. «Значення термінів Кримінального кодексу» містить два визначення службової особи в пункті 60 та 64 ч. 2 цієї статті, які є фактично тотожними за змістом, і згідно з якими до *службової особи* віднесено будь-яку особу, яка обіймає постійно або тимчасово посаду, пов'язану з виконанням владних, організаційно-розпорядчих, адміністративно-господарських чи контрольно-ревізійних обов'язків, незалежно від того, була вона призначена на посаду чи обрана, перебуває на посаді постійно чи тимчасово, обіймає посаду за плату чи безоплатно, або спеціально уповноважена виконувати такі обов'язки повноважним органом, повноважною службовою особою, судом або законом. Додатково визначено, що видами службових осіб є: публічна службова особа; іноземна публічна службова особа; службова особа юридичної особи приватного права [11].

Крім того, в статті 1.3.1. проекту нового КК України надається визначення наступним термінам:

1) *публічна службова особа*:

а) особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, – службова особа, яка обіймає посаду, пов'язану з виконанням владних, організаційно-розпорядчих, адміністративно-господарських чи контрольно-ревізійних обов'язків, в органі державної влади чи органі місцевого самоврядування, зазначена у пункті 1 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції»;

б) службова особа, яка виконує такі обов'язки в юридичній особі публічного права;

в) особа, яка здійснює професійну діяльність з надання публічних послуг, тобто відповідно до закону та на підставі

ліцензії, включення до реєстру чи укладення публічного договору надає публічні послуги, що створюють правові наслідки для інших осіб (зокрема, нотаріус, приватний виконавець, оцінювач, незалежний посередник, член трудового арбітражу, суб'єкт державної реєстрації прав, третейський суддя;

2) *публічна службова особа, яка займає особливо відповідальне становище:*

а) Президент України,

б) Голова Верховної Ради України, Перший заступник, заступник Голови Верховної Ради України, Голова Комітету Верховної Ради України,

в) Прем'єр-міністр України, член Кабінету Міністрів України або особа, яка виконує його обов'язки,

г) Секретар Ради національної безпеки і оборони України,

д) керівник іншого державного органу, передбаченого Конституцією України, або особа, яка виконує його обов'язки,

е) Директор Національного антикорупційного бюро України, Директор Державного бюро розслідувань України, Директор Бюро економічної безпеки України або особа, яка виконує їхні обов'язки,

є) керівник центрального органу виконавчої влади або особа, яка виконує його обов'язки,

ж) керівник Офісу Президента України, керівник Апарату Верховної Ради України, керівник Секретаріату Кабінету Міністрів України;

3) *іноземна публічна службова особа:*

а) посадова особа іноземної держави (особа, яка обіймає посаду в законодавчому, виконавчому або судовому органі іноземної держави, у тому числі присяжний засідатель, інша особа, яка здійснює функції держави для іноземної держави, зокрема для її державного органу або юридичної особи публічного права),

б) іноземний третейський суддя, особа, уповноважена вирішувати цивільні, комерційні або трудові спори в іноземній державі у порядку, альтернативному судовому,

в) посадова особа міжнародної організації (працівник міжнародної організації чи будь-яка інша особа, уповноважена такою організацією діяти від її імені), член міжнародної парламентської асамблеї, учасником якої є Україна, суддя і посадова особа міжнародного суду [11].

Визначення службової особи юридичної особи приватного права контрольний текст проекту нового КК України станом на 18.01.2022 не містить.

Крім того, проектом до ознак службової особи віднесено поряд виконанням організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарських, також виконання владних чи контрольно-ревізійних обов'язків. При цьому, вбачається що заміна дефініції «функції», якою оперує чинний Кримінальний кодекс України, на «обов'язки», яка використовується в проекті, не є вдалою, оскільки ці поняття різняться за змістом. Так, під функціями як правило розуміють прогнозований або очікуваний результат діяльності, в той час як обов'язки – опис діяльності та його деталізація. Функції в загальному вигляді розкривають завдання працівника, а обов'язки – гранично конкретизують їх. Обов'язки є вторинними по відношенню до функцій, а також більш деталізованими і конкретними.

Водночас запропонований Робочою групою текст проекту нового КК України містить визначення корупційного кримінального правопорушення як будь-якого передбаченого цим Кодексом злочину чи проступку, склад якого містить такі обов'язкові ознаки корупції як неправомірна вигода – як предмет або засіб його вчинення, та незаконне використання службових повноважень, становища чи пов'язаних з ними можливостей або вплив на дію чи бездіяльність особи, наділеної службовими повноваженнями, становищем чи пов'язаними з ними можливостями, – як спосіб його вчинення.

При цьому, віднесення кримінального правопорушення до корупційного має значення лише для:

– визначення меж дії кримінального закону щодо діяння, вчиненого за межами України (відповідно до ч. 2 ст. 1.4.5 проекту цей кодекс підлягає застосуванню до іноземця або особи без громадянства, що постійно не проживає в Україні, якщо вони вчинили корупційний злочин у співучасті з громадянином України);

– можливості призначення штрафу як додаткового покарання (згідно з ч. 4 ст. 3.1.37 проекту штраф як додаткове покарання призначається в разі вчинення злочину з корисливою метою, корупційного злочину або умисного злочину, яким спричинено значну чи тяжку майнову шкоду).

З огляду на викладене, слід констатувати, що запропонована проектом нового Кримінального кодексу України громіздка термінологія не лише не сприяє спрощенню кримінально-правової кваліфікації при оцінці злочинних діянь з ознаками корупції, а й не відповідає кримінально-правовим наслідкам вчинення корупційних кримінальних правопорушень, з огляду на мету реформування кримінального законодавства щодо забезпечення кримінально-правової охорони суспільних відносин від корупційних кримінальних правопорушень, а відтак ці питання підлягають доопрацюванню.

Щодо критерію віку осіб, що є суб'єктами корупційних кримінальних правопорушень, то слід зазначити, що професійне становище таких суб'єктів (у випадку спеціального суб'єкта даного правопорушення) накладає певні вікові обмеження для потенційних суб'єктів кримінальних правопорушень. Так, наприклад, Законом України «Про державну службу» встановлено, що граничний вік перебування на державній службі становить 65 років. Відповідно до положень Закону України «Про судоустрій та статус суддів», суддя не може бути молодшим 30 років та старшим 65 років, що має ключове значення для характеристики ознаку віку такого суб'єкта. Вікові межі встановлюються також для окремих виборних та призначуваних посадових осіб державного апарату та органів місцевого самоврядування. В. Гладкий у своєму дослідженні приходить до висновку, що узагальненого поняття віку суб'єкта корупційного злочину не існує, адже вік цього суб'єкта залежить від низки обставин, серед яких наступні:

– віднесення конкретного суб'єкта до загального або спеціального;

– наявність передбачених законодавством вікових обмежень до відповідних спеціальних суб'єктів корупційних злочинів, відповідно до посади, яку вони займають [5, с. 481].

Отже, можна констатувати, що вік суб'єкта кримінального правопорушення, якого можна віднести до службових осіб, за загальним правилом не може бути меншим 18 років, з огляду на встановлені чинним законодавством вимоги до освіти, кваліфікації та досвіду для зайняття відповідних посад.

У контексті визначення поняття службової особи, поданого у пункті 1 примітки до ст. 364 КК України, за сферою регулювання відносин розрізняють такі види службових осіб:

– службові особи, які виконують функції представника влади або місцевого самоврядування;

– службові особи юридичної особи державної або комунальної власності, які виконують організаційно-розпорядчі або адміністративно-господарські функції;

– службові особи, які виконують організаційно-розпорядчі або адміністративно-господарські функції службової особи юридичної особи приватного права [19, с. 50].

Враховуючи фундаментальний характер розподілу корупції на публічну та приватну сфери, врахування ознаки сфери регулювання відносин виглядає виправданим та важливим. Важливість характеристики службових

функцій і професійних обов'язків суб'єкта також відмічає Е. Кісілюк, адже для притягнення службової особи до кримінальної відповідальності за вчинення корупційного кримінального правопорушення необхідно розрізнити, до якої категорії службових осіб відноситься суб'єкт корупційного правопорушення у зв'язку із вчиненими ним діями, оскільки обіймання особою певної (конкретної) посади може бути пов'язане із виконанням нею як функцій представника влади, так і організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків [9].

На підставі здійсненого дослідження слід сформулювати такі **висновки**. До загальних ознак суб'єкта корупційного кримінального правопорушення відносяться вік особи, що допускає можливість притягнення особи до кримінальної відповідальності; осудність особи; вчинення суспільно-небезпечного діяння, яке законодавець визначає корупційним кримінальним правопорушенням. До ознак спеціальних суб'єктів корупційних кримінальних правопорушень пропонується відносити: 1) вік особи, пов'язаний з виконанням нею функцій службової особи; 2) обсяг та рівень службових функцій і професійних обов'язків особи; 3) сферу регулювання службових відносин, в яких суб'єктом є відповідна особа.

У контексті реформування кримінального законодавства слід акцентувати увагу на вирішенні проблемних питань, пов'язаних з конструюванням кримінально-правових норм, які стосуються корупційних кримінальних правопорушень, зокрема, в частині встановлення чітких ознак суб'єктів корупційних кримінальних правопорушень, які мають відповідати визначенням корупції, корупційного кримінального правопорушення, кримінального правопорушення, пов'язаного з корупцією. Крім того слід приділити увагу вирішенню питання дефініції кримінально-правових наслідків корупційних кримінальних правопорушень в залежності від суб'єкта (загальний суб'єкт, публічна службова особа, публічна особа, яка займає особливо відповідальне становище, службова особа юридичної особи приватного права), з урахуванням рівня суспільної небезпеки та завдань реформування кримінального законодавства щодо ефективності протидії кримінальним правопорушенням цієї категорії.

Подальше дослідження ознак суб'єктів окремих корупційних кримінальних правопорушень є перспективним напрямком наукових досліджень з огляду на відсутність єдності підходів, вироблених на сьогодні наукою, та практики застосування норм кримінального законодавства в даній сфері судами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Актуальні проблеми протидії корупції : монографія. За заг. ред. В.І. Борисова. Харків, 2012. 221 с.
2. Андрушко П. Службова особа як спеціальний суб'єкт злочину. *Юридичний вісник України*. 2010. № 24. URL: https://yuricom.com/legal_practice/analitichna_yurysprudentsiia/
3. Анощенкова С., Крапивина О. Суб'єкт преступления, признаки которого устанавливаются путем толкования закона. *Уголовное право*. № 3. 2009. С. 4-6.
4. Асеев Р.О. Проблема визначення суб'єкта у корупційних злочинах. *Правова держава*. 2006. №26. С. 125-129.
5. Гладкий В.В. Суб'єкт корупційного злочину та його вік. *Сучасні тенденції розбудови правової держави в Україні та світі*: зб. наук. ст. за матеріалами VI Міжнар. наук.-практ. конф. (Житомир, 19 квітня 2018 р.). 2018. С. 479-482.
6. Гриненко І.О. Ознаки суб'єкта злочину як критерії класифікації злочинів. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 7. С. 182-187.
7. Катеринчук К.В. Види суб'єкта злочину. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/8522/1/%D0%A0%D0%9E%D0%9B%D0%AC%20%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%9E%D0%9E%D0%A5%D0%9E%D0%A0%D0%9E%D0%9D%D0%9D%D0%98%D0%A5%20%D0%A7%20_p054-055.pdf
8. Киричко В.М. Висновки Верховного Суду щодо суб'єкта зловживання впливом (ч. 2 ст. 3692 КК): критичний теоретичний аналіз. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2021. № 1(15). С. 162-190.
9. Кісілюк Е.М. Службова особа як суб'єкт корупційних злочинів. Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції: зб. тез доп. V Міжнар. наук.практ. конф. (31 берез. 2017 р., м. Харків /МВС України, Хар ків. нац. унт внутр. справ; Кримінал. асоц. України). 2017. С. 95-96.
10. Клименко С.В., Абабіна Л.С. Державні службовці як спеціальні суб'єкти корупційних злочинів. *Прикарпатський юридичний вісник*. Випуск 3 (28) том 2. 2019. С. 152-155.
11. Кримінальний кодекс України (проект). Контрольний текст станом на 18.01.2022. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2022/01/18/kontrolnyj-proekt-kk-18-01-2022.pdf>.
12. Медвецька О. Поняття, ознаки та види корупційних злочинів, їх особливості відповідно до актів міжнародного законодавства. *Підприємництво, господарство і право*. 2015. № 7. С. 42-48.
13. Михайленко Д.Г. Кваліфікація корупційних злочинів: навч.-метод. посіб. для студентів 5-го курсу Інституту прокуратури та слідства. Одеса: Юридична література, 2013. 136 с.
14. Новели у правовому регулюванні запобігання корупції. Департамент антикорупційного законодавства та законодавства про правосуддя Міністерства юстиції України. URL: http://loga.gov.ua/oda/about/aparat/counteraction-corruption/corruption/publication/noveli_u_pravovomu_regulyuvanni_zapobigannya_korupciiyi
15. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
16. Таран Н.Г. До поняття спеціального суб'єкту злочину та його основних ознак. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип.3. С. 145-149.
17. Тютюгін В.І., Косінова К.С. Поняття та ознаки корупційних злочинів. *Вісник Асоціації кримінального права України*: електрон. наук. вид. / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. 2015. Вип. 1 (4). С. 388-396. – URL: http://nauka.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/07/4_26.pdf.
18. Ус О.В. Теорія та практика кримінально-правової кваліфікації : лекції Харків : Право, 2018. 368 с.
19. Фоменко М.В. «Службова особа» як суб'єкт корупційних злочинів: становлення поняття у КК України, види та проблемні питання. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2020. № 1 (22). С. 48-56.